

Hautausmaat – niiden arvo ja viehätys

Seija Tiisala on yliopistonlehtori em.

Hautausmailla vaeltelija kohtaa erilaisia kuolleitten kunnioittamisen tapoja. Skaala on laaja: meidän puistomaisista, hyvinhoidetuista hautausmaistamme tiiviisti rakennettuihin kaupunkimaisiin kalmistoihin, ruohikkoihin, jossa piilevät huomaamattomat hautakivet ja laajoihin viheriöihin, muistolehtoihin, joissa ei ole muistomerkkejä. Perinteisten tapojen rinnalle on tullut uusia, jotka vähitellen muuttavat muistamisen luonnetta: yksilöidyt, konkreettiset hautapaikat vähenevät, ja muistolehdot, joissa ei ole esillä tietoa siitä, missä tietyn vainajan tuhka on, tulevat yleisemmiksi. Seuraava tai rinnakkainen vaihe on netissä sijaitseva virtuaalinen muistopaikka, jossa palavat virtuaaliset kynttilät. Perinteiset hautausmaamme muistomerkkeineen ovat meille tärkeitä, sillä ne ovat konkreettinen osa historiallista muistiamme. Erityisen tärkeitä ne ovat siksi, että esinehistoriamme on niukempaa kuin monessa, meitä aikaisemmin kehittyneessä ja rikkaammassa maassa. Sen vuoksi meidän pitäisi vaalia ja säilyttää sitä niin suuressa määrin kuin on mahdollista.

Tämän kirjoituksen taustana on vuosikymmenten vaeltelu Helsingin Hietaniemen hautausmaalla, erityisesti sen vanhimmassa osassa, jossa pienellä alueella joka askeleella kohtaa historiallisesti merkittäviä valtiomiehiä, tutkijoita, taiteilijoita ja yrittäjiä. Alueella on 26 hautakorttelia, ja hautamuistomerkit edustavat eri aikakausien taiteellisia ja arkkitehtonisia tyyliä. Monet haudoista ovat ainaishautoja tai vanhoja sukuhautoja, joista osa on hyvässä kunnossa joko seurakunnan tai sukujen ja hautamuistomerkin pystyttäneiden yhdistysten ansiosta. Kuntokartoituksissa on todettu, että ainakin kymmenen prosenttia alueen muistomerkkeistä on kuitenkin korjauksen tarpeessa. Kiinnostus Hietaniemen hautausmaata kohtaan tuntuu kasvaneen viime vuosina, mistä osoituksena ovat yhdistysten ja koulujen järjestämät lukuisat tutustumiskäynnit ja hautausmaata käsittelevien julkaisujen määrä. Hietaniemi pyrki säilyttämään kulttuuriperintöä voimavarojensa mukaan, ja samaa tekevät seurakunnat eri puolilla Suomea.

Budjettileikkaukset, seurakuntien laskeva jäsenmäärä ja verotulojen väheneminen ovat kaikkien tuntemia tosiasioita. Hautausmaiden vanhojen osien vaaliminen ei voi olla etusijalla seurakuntien hautaustoimessa, jonka valtion sille antama päätehtävä on haudata uusia kuolleita, eikä museolaitoksessa, joka joutuu karsimaan kulujaan jatkuvasti. Hautaustointa on monin tavoin säännelty kirkkolaissa, hautaustoimilaissa, kirkkojärjestyksessä ja seurakuntien ohjesäännöissä. Vastuusuhteet ovat melko monimutkai-

Kuva: Ilona Nissinen

sia. Esimerkiksi Hietaniemen hautausmaan maapohjan omistaa kaupunki, sitä hallinnoi seurakuntayhtymä, ja hautaoikeuden haltija vastaa haudan ja muistokiven hoidosta. Seurakunta voi päättää vastata sellaisten hautojen hoidosta, jotka ovat seurakunnalle merkityksellisiä (Hautausoimilaki 17 luku, § 5).

Kirkkojärjestyksessä säädetään, että hautaoikeuden päätyttyä on taiteellisesti tai historiallisesti arvokas muistomerkki, jota ei jostain syystä voi pitää paikallaan, siirrettävä sopivaan kohtaan hautausmaalle tai on muuten huolehdittava sen säilyttämisestä (Kirkkojärjestys, 17 luku, § 12). Hietaniemen vanhassa osassa on paljon ainaishautoja, joiden korjaamiseen pitäisi saada hautaoikeuden haltijan lupa. Aina ei ole helppoa löytää henkilöitä, joilla hautaoikeus on, eivätkä sukuhautojen oikeudenhaltijat aina ole samaa mieltä tarvittavista toimenpiteistä. Ylläpitäjä joutuu työskentelemään oikeassa säädösverkostossa.

Yhteisöjen kesellä sijainneita hautausmaita ei voi loputtomiin laajentaa, vaan uusiokäyttö on

realiteetti, joka on hyväksyttävä. Haudat joiden voi katsoa kuuluvan kulttuuriperintöömme, tulee voida säilyttää, mutta mitkä ja millä perusteilla ja varoilla? Olisi myös tärkeätä, että vanhat pitäjänkirkkojen ympärillä olevat hautausmaat, jotka kuvastavat pitäjän vanhaa sosiaalista rakennetta säilytettäisiin kokonaisuuksina, vaikka haudattujen joukossa ei kovin monta suurmiestä olisikaan. Joka tapauksessa jonkun on päätettävä, mitä säilytetään, ja perusteltava tämä päätös.

Hautausoimilaki antaa seurakunnalle mahdollisuuden hautaoikeuden päätyttyä pitää erityisistä syistä huolta muistomerkeistä. Tällaisia syitä voivat olla muistomerkin henkilöhistoriaan tai ulkoasuun liittyvät historialliset ja taiteelliset näkökohdat. Historiantutkijoiden ja taiteentuntijoiden pitäisi arvioida argumenttien painavuus, ja työstä olisi maksettava korvaus. Koko systeemiin pitäisi saada selkeyttä ja jatkuvuutta. Kirkkolaki edellyttää, että kirkon lähiympäristöön tehtävät olennaiset muutokset vaativat Museoviraston lausuntoa, mutta olennaisen muutoksen ei katsota tarkoittavan yksittäisten

hautamuistomerkkien säilyttämistä. Jos lakia muutettaisiin niin, että Museovirasto saisi näissä asioissa viranomaisaseman, sille tulisi myös antaa korvamerkittyä rahaa, jolla se voisi tukea tehtyjen päätösten toteuttajaa eli seurakuntaa. Kaikki tämä, tilanteen kartoittaminen, asiantuntijoiden käyttäminen ja itse korjaustyöt, taas vaatii rahaa, josta on pulaa sekä hautausmaan ylläpitäjällä eli seurakuntayhtymällä että kaupungilla, joka omistaa Hietaniemen maa-alueen. Valtion suora tai epäsuora tuki kansallisesti tärkeiksi katsotuille muistomerkeille olisi myös välttämätön.

Hautamuistomerkkien korjaamisen tukeminen ei ole ensisijalla valtion tai kaupungin budjetissa, minkä vuoksi uudet rahoituskanavat olisivat tarpeen. Yksityinen ihminen ei voi suoraan

tehdä paljoakaan, koska jo laki estää sen, mutta voisimme yrittää keksiä keinoja hautausmaiden hoidosta vastuussa olevien auttamiseksi. Pitäisikö perustaa yhdistys, joka voisi eri tavoin hankkia ja kanavoida tarkoitukseen lahjoitettuja varoja – vai voisiko Historian Ystävien liitto olla se yhdistys? Olisiko joukkorahoitus mahdollinen? Voitaisiinko tähän tarkoitukseen perustaa erillisiä rahastoja ja sijoittaa ne esimerkiksi Suomen Kulttuurirahaston eri maakuntarahastoihin?

Perustuslaissa sanotaan, että vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Siksi tämä vetoamus meille kaikille, jotka pidämme historiallisten muistojen säilyttämistä tärkeänä: yritetään keksiä keinoja, joilla voisimme järkevällä tavalla auttaa kulttuuriperinnön ammattisäilyttäjätyötä.

Kuva: Ilona Nissinen